

امارت اسلامی افغانستان

وزارت ارشاد، حج و اوقاف

ریاست ارشاد و انسجام مساجد

موضوع خطابت روز جمعه

و تقریر و بیان تحریر شده که به تمام خطباء مرکز و ولایات

به هر دو زبان ملی کشور (دري و پشتو) ارسال میگردد

۱۷/جمادی الأول/۱۴۴۵ هـ، ق موافق ۱۰/قوس/۱۴۰۲ هـ، ش

اخلاق حسنه و فوائد دنیوی و اخروی آنها

إن الحمد لله، ونستعينه، ونستغفره، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا، ومن سيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضل له، ومن يُضلل فلا هادي له، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله صلى الله عليه، وعلى آله وأصحابه، وسلم تسليمًا كثيرًا. أما بعد الله تعالى فيفرماید: {وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ} القلم: ٤

خود را به اخلاق نیک متخلق کردن و اخلاق نیک را در خود پیدا کردن امر الله جل جلاله و صفت سردار انبیاء رسول الله صلی الله علیه وسلم و گران کننده پله میزان مومنان است.

الله تعالی جل جلاله از اخلاق نیک پیامبر خدا اینطور توصیف نموده است. {وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ} القلم: ٤

ترجمه:- و واقعاً تو دارای اخلاق بس بزرگ هستی.

اخلاق عالی و نیک رسول الله صلی الله علیه وسلم در یک حدیث شریف اینطور تشریح شده است: (عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ سَعْدَ بْنَ هِشَامٍ سَأَلَهَا فَقَالَ: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ أَنْبِئِي عَنِ خُلُقِ رَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-. قَالَتْ أَلَيْسَ تَقْرَأُ الْقُرْآنَ؟ قَالَ: بَلَى. قَالَتْ: فَإِنَّ خُلُقَ نَبِيِّ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- كَانَ الْقُرْآنَ). صحیح مسلم (۱۶۸/۲)

ترجمه:- از ام المؤمنین حضرت عائشه رضی الله عنها روایت است که حضرت سعد ابن هشام از وی پرسید: که ای ام المؤمنین در باره خوی و اخلاق رسول الله صلی الله علیه وسلم معلومات بده؛ او در جواب گفت: آیا تو قرآن را تلاوت نکرده ای؟ او گفت: چرانه! حضرت عائشه رضی الله عنها فرمودند: قرآن کریم میفرماید: که اخلاق رسول الله صلی الله علیه وسلم قرآن بود.

و در یک حدیث شریف آمده است که در بین تمام مردم صاحب اخلاق عالی و بهتر حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم بود.

عن أنس بن مالك رضي الله عنه، قال: (كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحْسَنَ النَّاسِ خُلُقًا). صحیح البخاری ت (۱۵/۶۷)

ترجمه:- از انس بن مالک رضی الله عنه روایت است او میگوید: که پیامبر صلی الله علیه وسلم نسبت به همه مردم بسیار صاحب اخلاق نیکو بود.

اخلاق نیکو محبت را ایجاد میکند، و دشمنی را از بین می برد تاریخ اسلام بر این گواه است که بسیار دشمنی ها به اثر اخلاق نیکو به دوستی مبدل شده است؛ از این جهت الله جل جلاله پیامبر خود را به انتخاب گزینش اخلاق نیک امر کرده و می فرماید: {وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ} فصلت : ۳۴

ترجمه:- نیک و بدی یکسان نیستند بدی دیگران را به شیوه بسیار نیکو دفع کن پس نتیجه این کار چنین خواهد شد که کسیکه میان تو و او دشمنی هست. ناگهان همچون دوست صمیمی می گردد.

عفو کردن یکی از نمونه های اخلاق نیکو است که الله جل جلاله بر آن امر کرده است و الله تعالی دفع کردن بدی را به نیک و وسیله محبت و دوستی در بین فرد و جامعه شمرده است. الله تعالی میفرماید: {خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ} الأعراف: ۱۹۹

ترجمه:- گذشت را بر خود لازم گردان و به کار پسندیده دستور ده و از نادانان روی گردان.

اخلاق نیکو در دعوت اسلامی نقش مهم دارد. الله تعالی در این باره میفرماید: {فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظًا لَّفُتْنَا مِن حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ} آل عمران : ۱۵۹

ترجمه:- به سبب رحمتی از جانب الله در برابر آنها نرمی کردی و اگر تندخوی و سخت دل میبودی از اطرافت پراکنده میشدند پس از آنها گذشت کن و برای ایشان آمرزش بخواه.

قهر و غصه خود را کنترل کردن یک نمونه دیگری از اخلاق نیکو است که الله تعالی بر آن مردم ترغیب و تشویق کرده است و میفرماید: {الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ} آل عمران : ۱۳۴

ترجمه:- آنانیکه در حال آسایش و سختی خرج میکنند و آنانیکه خشم خویش را فرو می برند و آنانیکه از تقصیرات مردم گذشت میکنند و الله نیکو کاران را دوست میدارد.

اخلاق نیکو اساس دین و بخش مهم بعثت و رسالت نبی کریم صلی الله علیه و سلم است.

رسول کریم صلی الله علیه و سلم فرموده است: (إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ صَالِحِي الْأَخْلَاقِ) (الأدب المفرد للإمام البخاری (ص: ۶۱)

ترجمه:- بدون شک من مبعوث شده ام تا اینکه اخلاق نیکو را به پایه اکمال برسانم.

صاحبان اخلاق نیک به نزد رسول الله صلی الله علیه و سلم از همه مردم بیشتر محبوب تر اند و در روز قیامت هم به رسول الله صلی الله علیه و سلم از لحاظ مجلس نیز نزدیک می باشند و در حدیث شریف آمده است: (عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ، أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَحَبِّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبِكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ؟ فَسَكَتَ الْقَوْمُ ، فَأَعَادَهَا مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا ، قَالَ الْقَوْمُ : نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ : أَحْسَنُكُمْ خُلُقًا). مسند أحمد

ترجمه:- از عمرو بن شعیب رضی الله عنهما روایت است از رسول الله صلی الله علیه و سلم شنیدم که فرمودند: آیا شما را خبر ندهم به محبوب ترین شما به نزد من در دنیا و نزدیک ترین شما با من از لحاظ مجلس در روز قیامت؟ مردم همه خاموش شدند و ایشان این گفتار را دو یا سه بار تکرار کردند باز مردم گفتند: بلی! ای رسول خدا! به ما خبر بده! پیامبر علیه السلام فرمودند: آنانیکه که صاحبان اخلاق نیکو هستند.

در یک حدیث دیگری آمده است: (عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ : إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبِكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحَابِسِنَكُمْ أَخْلَاقًا وَإِنَّ أَبْعَضَكُمْ إِلَيَّ وَأَبْعَدَكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الثَّرَثَارُونَ وَالْمُتَشَدِّقُونَ وَالْمُتَفَيِّهُونَ. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ عَلِمْنَا الثَّرَثَارُونَ وَالْمُتَشَدِّقُونَ فَمَا الْمُتَفَيِّهُونَ؟ قَالَ: الْمُتَكَبِّرُونَ). سنن الترمذي (٤ / ٣٧٠)

ترجمه:- جابر بن عبد الله رضي الله عنه ميگويد: که رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمودند: که به نزد من از همه محبوبتر و نزديکتر در روز قيامت کسی است که اخلاق نيك داشته باشد و از همه منفور تر و دور تر در روز قيامت از من کسانی اند که (ثَرَثَارُونَ: گدازه گويان) اند، (مُتَشَدِّقُونَ: سخن را بزرگ وانمود کردن و تشهير کردن) و (مُتَفَيِّهُونَ) اند آنها پرسيدند که: (ثَرَثَارُونَ، مُتَشَدِّقُونَ) را دانستيم و (مُتَفَيِّهُونَ) کی ها اند؟ رسول الله صلى الله عليه وسلم در جواب فرمودند: که کبر کننده گان اند.

اخلاق نيك در اسلام آنقدر مرتبه بالا دارد حتى که انسان بواسطه اخلاق نيك به مرتبه روزه و تهجد می رسد: (عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ اللَّهَ لِيُبَلِّغُ الْعَبْدَ بِحُسْنِ الْخُلُقِ دَرَجَةَ الصَّوْمِ وَالصَّلَاةِ) المستدرک (١ / ١٢٨)

ترجمه:- از ابو هريره رضي الله عنه روايت است که رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمودند: يقيناً الله تعالى بواسطه اخلاق نيكو انسان را می رساند به مرتبه روزه و نماز (نماز نفلی).

صاحب ايمان کامل کسانی اند که اخلاق نيكو داشته باشند و در حدیث شريف آمده است: (عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَكْمَلَ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنَهُمْ خُلُقًا). سنن أبي داود-ن (٤ / ٣٥٤)، سنن الترمذي (٥ / ٩)

ترجمه:- از ابو هريره رضي الله عنه روايت است که رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمودند: کامل ترين مومنان در ايمان نشان کسانی اند که نيكو تر باشد اخلاق آنها.

اخلاق نيك در آخرت پله ترازوی صاحب خود را گران میکند و در حدیث شريف آمده است: (عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ : مَا مِنْ شَيْءٍ أَثْقَلَ فِي مِيزَانِ الْمُؤْمِنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ خُلُقٍ حَسَنٍ وَإِنَّ اللَّهَ لَيَبْعَضُ الْفَاحِشَ الْبَذِيءَ). رواه الترمذي. رواه الترمذي.

ترجمه:- از ابی درداء رضی الله عنه روايت است که نبی کریم صلى الله عليه وسلم فرمودند: هيچ چیزی گران تر نيست در ترازوی اعمال در روز قيامت از اخلاق نيكو و يقيناً الله تعالى بد می بيند شخص فحاش و بد اخلاق را .

اخلاق نيك زيبائی است، چرا که هر انسان دو نوع زيبائی دارد: يکی زيبائی جلد و بدن ديگر زيبائی اخلاق، زيبائی اخلاق نسبت به زيبائی بدن بهتر و مهم است .

اخلاق نيك سبب دخول جنت ميگردد. عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: سئل رسول الله صلى الله عليه وسلم عن أكثر ما يدخل الناس الجنة، فقال: «تقوى الله، وحسن الخلق». سنن ابن ماجه -

ترجمه:- از ابوهريره رضي الله عنه روايت است که از رسول الله صلى الله عليه وسلم سوال شد از آنچه که بيشتتر مردم را به جنت داخل ميکند؟ پيامبر عليه السلام فرمودند: تقوى الله و اخلاق نيك.

وعن أبي ذر رضي الله عنه، عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : اتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ، وَأَتَّبِعِ السَّبِيَّةَ الْحَسَنَةَ تَمَحُّبًا، وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ). سنن الترمذي -

ترجمه:- ابو ذر رضي الله عنه از رسول الله صلى الله عليه وسلم روایت میکند که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: در هر جایکه هستید از الله بترسید و در پی کارهای بد کارهای شایسته را انجام بدهید تا اینکه این کارهای شما جلو آنرا بگیرد و با مردم به اخلاق نیکو زندگی کنید.

اخلاق نیک راه استقامت جامعه و همدردی و ترحم در بین مردم است، که به اثر آن شفقت، محبت، و مهربانی بین مردم ایجاد میشود

واحسان و همدردی و سخاوت به میان می آید؛ پس باید ما یک دیگر را به اخلاق نیکو نصیحت کنیم .

پس به مسلمانان لازم است که خود را به اخلاق نیکو آراسته کنند و به مردم سخنان نیکو بگویند: و چیزی را که به خود می پسندند آنرا برای دیگران هم بیسندند، و صاحب اخلاق نیک هیچ وقت در عقب دیگران نمی رود و نه کسی را به نظر حقارت می نیگرد و نه خود را بر دیگران برتر شمارد، بلکه با آنها مدارا میکند و در برابر رنج و آزار ایشان از صبر و حوصله کار میگیرد و از خطائی هایشان در گذر شده و کاستی های ایشان را معاف میکند و بد کاران را نصیحت کرده و آنها را به راه خیر رهنمائی میکند.

از همین جهت در بسیاری از آیات و احادیث اهمیت اخلاق و فوائد فردی و اجتماعی آن بیان شده است .

الله تعالی بدی را به نیکی دفع کردن و وسیله دوستی در بین افراد و جامعه شمرده است. خلاصه مطلب اینکه اخلاق نیک از برای کمال و ترقی انسان اولین موضوع است و جوامع بشری به پیشرفت و ترقی نمی رسد مگر به واسطه اخلاق .

- چنانچه شاعر میگوید:

انما الأمم الاخلاق ما بقیت فان هم ذهب اخلاقهم ذهبوا

یعنی: حقیقت این است که بقای ملیت ها وابسته به اخلاق ایشان است و قتیکه اخلاق اینها از بین برود، اینها هم از بین می روند.

اخلاق نیکو در چند کلمه خلاصه نمی شود، بلکه هر آن خو و خصلتی که شریعت اسلام آنرا بهتر گفته و مردم را به آن دعوت میدهند آنرا اخلاق نیک گفته میشود، مانند: پیشانی باز، سلام دادن و با مردم هر وقت نیکی کردن، با مادر و پدر نیکی کردن، با اقارب خود صلح و رحمی را مراعات کردن به همسایگان خود معامله نیک کردن، خود را حفاظت کردن و از ضرر رساندن به مردم، قهر و غصه خود را کنترل کردن، و در برابر مصیبت ها و عبادات صبر کردن، عفو کردن در برابر خطا کاران، توجه به یتیم ها و بیوه زنان، در غم و شادی مردم شریک شدن، و در رفع مشکلات مردم سهیم شدن، توجه به کارهاییکه منافع آن به هر انسان برسد با رفقای و کار گران احسان و نیکی کردن و غیره...

فوائد دنیوی و اخروی اخلاق نیک:

بعضی فوائد دنیوی و اخروی اخلاق نیک در عبارات فوق صراحتاً و یا اشارهً ذکر شده، که خلاصه آن فوائد و بعضی فوائد دیگر آن قرار ذیل است:

۱. رسول الله صلی الله وسلم از همه مردم بهترین انسان و صاحب اخلاق کامل است.
۲. مومن کامل کسی است که اخلاق او بهتر باشد.
۳. رویه نیک و اخلاق بهتر راه ترقی و پیشرفت است.
۴. خوی نیکو درجه انسان را بالا برده و به جنت داخل میکند.
۵. صاحبان خوی نیک در روز قیامت با پیامبر صلی الله علیه وسلم رفیق اند.
۶. اخلاق نیک انسان را به الله تعالی نزدیک کرده و اخلاق بد انسان را از منهج الهی دور می سازد.
۷. الله تعالی با صاحبان اخلاق نیک محبت میکند.
۸. با صاحبان اخلاق نیک هر کس محبت کرده و از ایشان قدر دانی میکنند.
۹. اخلاق نیک سبب کامیابی و ترقی انسان میگردد.
۱۰. با صاحبان اخلاق نیکو نبی علیه السلام محبت میکند و با مردم بد اخلاق نبی علیه السلام بغض میکند.
۱۱. اخلاق نیک به کرامت و سررشت خوب انسان دلالت میکند.
۱۲. با اخلاق نیک دشمنان به دوستان تبدیل میشوند.
۱۳. انسان به اثر اخلاق نیک درجه روزه و نماز را بدست می آورد.
۱۴. اخلاق نیک سبب بخشش گناهان گردیده و بخشش الله تعالی نصیب وی میگردد.
۱۵. به اخلاق نیک ترازوی اعمال انسان در آخرت گران میشود.
۱۶. اخلاق نیک سبب دخول جنت میگردد.
۱۷. اخلاق نیک معیار فضیلت و کامیابی است.
۱۸. اخلاق نیکو سبب پیشرفت امتهاست.
۱۹. اخلاق نیک حیثیت سپر را در مقابل اخلاق بد دارد.

آن کارهایکه در کسب و تقویه اخلاق نیک کمک میکند:

- ۱- عقیده سالم: کسی که عقیده سالم داشته باشد و به شریعت موافق باشد، این عقیده انسان را در اختیار کردن اخلاق نیک کمک میکند.
- ۲- دعاء: خواستن اخلاق نیک از الله تعالی این کار از جمله اسباب اخلاق نیک است و در حدیث شریف آمده است: (اهدنی لأحسن الأخلاق، لا یهدی لأحسنها إلا أنت، واصرف عني سيئها، لا یصرف عني سيئها إلا أنت.)؛ رواه مسلم
- ۳- مجاهدت و کوشش: به هدف کسب اخلاق نیک کوشش و مجاهدت کردن اخلاق نیک بدست می آید و اخلاق نیک تقویه میشود.
- ۴- فکر و اندیشیدن در فوائد و منافع اخلاق نیک، انسان را به اخلاق نیک تشویق میکند.
- ۵- محاسبه با نفس: اگر شخصی در اخیر روز با نفس خود در باره اخلاق نیک و بد محاسبه بکند و از اخلاق بد اظهار پشمانی کند میشود که در نفس انسان محبت اخلاق نیک پیدا شود.
- ۶- اختیار کردن همت عالی: همت عالی باعث اخلاق نیک میگردد؛ زیرا که اخلاق بد کاری مردمان پست همت است.
- ۷- صبر و تحمل در مشکلات باعث تقویت و اخلاق نیک در نفس انسان میگردد.
- ۸- عفت: از بدی ها، حرام، و کارهای خراب عفت اختیار کردن سبب اخلاق نیک در نفس انسان میگردد.
- ۹- شجاعت: شجاعت از برای اخلاق نیک راه را هموار میکند.
- ۱۰- اختیار کردن خوی نرم شرط از برای اخلاق نیک هست.
- ۱۱- عدالت: در کار و بار و زندگی و در هر حالت عدالت را در نظر گرفتن و آنرا رعایت کردن بنیاد اخلاق نیک را تشکیل میدهد.
- ۱۲- تسامح: چشم پوشی از بعضی لغزشهای مردم، راه را برای اخلاق نیک هموار میکند.
- ۱۳- از جاهلان روی گردانیدن و اعراض کردن از جمله شرطهای اخلاق نیکو هست.
- ۱۴- در مقابل بدی نیکی و عفو و بخشش کردن در حق دیگران اساس اخلاق نیکو هست.
- ۱۵- از مردم به چیزی کم راضی شدن و مطالبه بالمثل را ترک کردن، در اخلاق نیک نقش مهم دارد.